

Svenskt tilltalsystem - en historisk översikt

Marochini, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:455259>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOZOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Dora Marochini

Svenskt tilltalsystem – en historisk översikt
Švedski sustav oslovljavanja – povijesni pregled
Swedish address system – a historic overview

Examensarbete

Handledare:

Anita Skelin Horvat, fil dr

Sara Profeta

Juni, 2024

Innehåll:

1. Inledning.....	1
2. Teoretisk bakgrund.....	2
2.1. Definition av tilltal.....	2
2.2. Tilltal i samband med lingvistisk antropologi och språkideologier.....	3
2.3. Sociolingvistiska forskningar av tilltal.....	3
2.3.1. Artighetsteori.....	4
3. Tilltal i Sverige	6
3.1. Traditionellt tilltalsystem	6
3.2. Du-reformen	7
3.3. Dagens tilltalsystem.....	8
3.3.1. Tilltalsanvändning i institutioner	8
4. Skillnader mellan det svenska tilltalssystemet i Sverige och Finland.....	10
5. Slutsats.....	12
Källförteckning:	13
Sažetak.....	15
Abstract.....	16

1. Inledning

Människor har en inneboende förmåga att lära sig språk. Sammanhanget i vilket de lär sig språk är utan tvekan beroende av den omgivande kulturen. För att förstå hur språk är kulturellt betingade, etablerades specifika lingvistiska discipliner genom att undersöka människors användning av språk i det vardagliga livet, till exempel pragmatik, sociolingvistik och antropologisk lingvistik. Det är också känt att när samhällseliga normer förändras över tid, har språket likaså en tendens att förändras som ett sätt att anpassa sig till nya uppföranderegler. Det svenska språket är inget undantag från detta fenomen och det har gjorts många studier under de senaste 60 åren som visar hur vissa aspekter av språket förändrats, särskilt tilltalsystemet. Exempelvis, en kulturrörelse i 1960-talets Sverige som kallas *du-reformen* hade stor inverkan på hur svenskar tilltalar varandra. Den här uppsatsen kommer att visa vilken långsiktig effekt denna reform hade på användningen av det svenska tilltalssystemet i praktiken samt den teoretiska förklaringen om hur sociala omständigheter kan förändra ens språkbruk.

2. Teoretisk bakgrund

2.1. Definition av tilltal

Muntlig kommunikation mellan människor involverar användning av språk främst i form av dialog. Sigurd och Håkansson (2007: 23) förklarar dialogen som turtagning där talare och lyssnare omväxlande ger sitt bidrag, agerar och reagerar. När de kommunicerar, använder samtalspartnerna olika signaler eller returord för att visa att de har uppfattat utsagan (Sigurd, Håkansson, 2007: 23). Utöver, kommunikation mellan människor kräver ofta en specifik typ av lingvistiska formuleringar för att korrekt adressera varandra. Detta brukar kallas tilltal.

Tilltal kan beskrivas som en lingvistik referens till en eller flera samtalsdeltagare (Braun, 1988). Med andra ord, innebär tilltalet olika ord och fraser som man använder för att beteckna personer som man pratar med eller om. Dessa ord och fraser kallas tilltalsformer. I de flesta fallen, består tilltalsformer av antingen personliga pronomen (till exempel pronomen *du* och *ni* i svenskt språk) eller olika nominala fraser (Clyne, Norrby, Warren, 2009: 37). Enligt Braun (1988; Fremer, 2018: 27) kan nominala tilltalsformer delas i följande kategorier:

- namn (förnamn, efternamn, smeknamn, öknamn)
- ord som uttrycker släktskapsförhållande, som *mamma* eller *pappa*
- allmänna eller generiska titlar, som *frun* eller *herrn* (som inte är knutna till någon mera specifik egenskap förutom kön)
- titlar knutna till specifik samhällsposition, som *doktorn* eller *majorn*
- tilltal till kungligheter och högre ståndspersoner, som *ers höghet* eller *ers majestät*
- titlar knutna till en viss funktion (som kan vara tillfällig), som *vaktmästarn*
- ord som betecknar andra relationer än släktskap, som *min vän* eller *kära kollega*
- tillfälliga tilltalsformer som uttrycker en situationsbunden attityd, till exempel invektiv som *idiot*
- tilltalsformer som anger den tilltalades släktskap till någon annan (ovanligt i svenskan).

Tilltalssystemen kan variera från språk till språk och alla har inte samma antal eller samma typer av tilltalsformer (Braun, 1988). Längre fram i uppsatsen kommer vi att se hur användningen av pronomina och nominala tilltalsformer förändrades uteslutande i det svenska språket.

Hur man tilltalar andra människor är avgörande för att markera sociala relationer. Den speglar kulturella värderingar och fungerar som en indikation av stora sociala och politiska förändringar som påverkar mänskliga relationer och sociala nätverk (Joseph enligt Clyne, Norrby, Warren,

2009: 1). För att ytterligare förstå det här temat måste vi undersöka relevanta forskningar inom lingvistisk antropologi och sociolingvistik.

2.2. Tilltal i samband med lingvistisk antropologi och språkideologier

Lingvistisk antropologi är en språklig disciplin som tillägnas studiet av språkens roll i olika aktiviteter som utgör individers och samhällens sociala liv. Termen introducerades först på 1870-talet men har inte antagits förrän på 1960-talet (Duranti, 2009: 1, 4). Det var antropologen Dell Hymes som definierade lingvistisk antropologi som studiet av språk inom antropologiskt sammanhang. Han ansåg att språkstudier borde hållas som en del av antropologi (och inte något lingvistiskt delområde) och att språk borde studeras utöver intresset för grammatiska strukturer (Duranti, 2009: 4). Med andra ord, lingvistisk antropologi analyserar språket inte som ett abstrakt strukturellt system, utan som kommunikativa praktiker som både skapar och påverkas av språkbrukets sociala sammanhang (Woolard, 2020: 1).

Ett sätt som lingvistisk antropologi försöker avgöra vilken roll kommunikativa praktiker spelar för att forma sociala strukturer är genom språkideologier. Enligt Irvine ger dessa teorier en moraliskt och politiskt laddad representation av språkens natur, struktur och användning i en social värld. De visar inte bara hur språket är, utan hur det borde vara. De uppmärksammar förhållandet mellan språk och sociala fenomen som identitet, personlighet, medvetenhet och moral. I slutändan har språkideologier förmågan att förändra en språklig form genom att påtvinga ny mening baserad på olika sociala tolkningar (Woolard, 2020: 1).

2.3. Sociolingvistiska forskningar av tilltal

I allmänhet är sociolingvistik en del av lingvistik som utforskar sociologiska aspekter av språk. Fenomen som ålder, kön, ras, utbildning och yrke är bland annat några av de faktorer som tas i beaktande när man studerar språk ur ett sociolingvistiskt perspektiv. Det är allmänt överens om att denna språkliga disciplin uppstod på 1960-talet med språkvetaren William Labov i New York och sociologen Basil Bernstein i London, som båda gjorde undersökningar av språkliga variationer i det engelska språket (Norrby, Håkansson, 2010: 13). Därifrån fortsatte sociolingvistikens utveckling under 1960- och 70-talen (Fremer, 2018: 21).

Att studera tilltal och tilltalsformer faller också inom sociolingvistikens ram. Men den första vetenskapliga undersökningen av tilltal utfördes faktiskt lite tidigare än den formella grundande

av sociolingvistik (Fremer, 2018: 23). År 1960 har Roger Brown och Albert Gilman visat i sin undersökning hur man använder olika tilltalsformer beroende på den samtalsdeltagarnas nivå av makt och solidaritet. De skiljde två typer av tilltalsformer – familjära (informella) och hövliga (formella). Ett solidariskt tilltalskick innebär att både samtalspartner använder samma typ av tilltalsform, antingen formellt eller informellt. Å andra sidan, om en samtalspartner använder en hövlig tilltalsform och den andra tilltalar med en informell form, då kan man prata om ett makthierarkiskt förhållande mellan de två talarna (Fremer, 2018: 23).

För att skilja de informella och formella tilltalsformerna, använde Brown och Gilman symboler *T* (som stämmer från latinets *tu*) och *V* (som stämmer från latinets *vos*). Dessa förkortningar används fortfarande i dagens tilltalsforskningar (Fremer, 2018: 24). Brown och Gilman har också i sin studie förutsatt att den informella tilltalsformen så småningom skulle segra över den formella tilltalsformen (Clyne, Norrby, Warren, 2009: 15). Som det kommer att förklaras i senare kapitel, kommer denna övergång som Brown och Gilman förutsatte i sin forskning att ske i det svenska språket.

Även om Brown och Gilmans undersökning har blivit en bas för senare forskningar, var de också kritiserade, främst på grund av sitt eurocentriska perspektiv. Undersökningen fokuserades på fem västeuropeiska språk – engelska, franska, italienska, spanska och tyska – som alla är i viss utsträckning besläktade med varandra. Eftersom vissa språk inte har samma tilltalsmönster som de ovan nämnda språken, höll många inte med om en sådan generaliserad tilltalsteori (Fremer, 2018: 23).

2.3.1. Artighetsteori

Studier om de olika sätten av hur man tilltalar varandra används ofta när man diskuterar den så kallade artighetsteorin. Artighet eller hövlighet är inte något som man föds med, utan en beteendegenskap som lärs in genom socialisering (Shahrokhi, Shirani Bidabadi, 2013: 17). Det syftar vanligtvis på tal- och uppföranderegler som tar hänsyn till interaktörernas känslor, sociala status och sociala relation (Brown, 2015: 326).

Den mest kända artighetsteorin introducerades år 1987 av Brown och Levinson. Deras teori inkomponerade de redan nämnda analytiska parametrar makt och solidaritet, och Goffmans social-psykologiskt begrepp *ansikten* (eng. *face*), alltså den offentliga bilden man försöker etablera i sociala interaktioner (Ilie, 2009: 887). Enligt Brown och Levinson (1987: 62) kan man skilja på två typer av sociala ansikten – det positiva och det negativa. Positivt ansikte

innebär en persons behov av inkludering och socialt godkännande medan negativt ansikte handlar om en persons önskan att ens handlingar ska vara obehindrade av andra. Valet att använda antingen det positiva eller det negativa ansiktet är beroende av individer, situation och kultur (Fremer, 2018: 25).

Eftersom deras teori bygger delvis på Brown och Gilmans forskning om tilltalssystem kan Brown och Levinsons koncept av de positiva och negativa sociala ansiktena ändå appliceras i andra tilltalssystemens undersökningar som fokuserar på artighet (Fremer, 2018: 25). I sociala interaktioner kommer en samtalspartner att använda vissa strategier för att upprätthålla den andra personens sociala ansikte. Strategier som att visa sympati med samtalspartnerns intressen och önskemål, förmedla att vi delar samma mål som dem och att direkt tillfredsställa deras önskemål är kopplade till att upprätthålla adressatens positiva ansikte. Å andra sidan upprätthålls negativt ansikte genom att vara indirekt, undvika att behöva tvinga samtalspartnern för ett svar och hålla avstånd från samtalspartnern. De förra strategierna faller under positiv artighet medan de senare utgör negativ artighet (Brown och Levinson, 1987: 103 – 210).

Positiv och negativ artighet är inte värderande. Det betyder att positiv artighet inte är bättre än negativ artighet. Istället, som i teorin om socialt ansikte, är valet av lämplig strategi kulturellt bestämt (Fremer, 2018: 25). För att upprätthålla social ordning och särskilja olika relationer måste man visa träffande typ och grad av respekt mot en viss person (Brown och Levinson, 1987: 239). Till exempel, i samband med tilltal, kan man strategiskt använda informella tilltalsformer för att uttrycka solidaritet och social tillhörighet gentemot samtalspartnern (positiv artighet) eller obestämda former för att visa att vi inte vill störa samtalspartnern om det inte behövs (negativ artighet) (Brown och Levinson, 1987: 107, 190).

Brown och Levinsons teori möttes av kritik, nämligen för att vara för universell (Clyne, Norrby, Warren, 2009: 24). Utöver, några experter hävdade att artighet inte bör betraktas som ett redan existerande koncept. Det ska istället ses som något som samtalspartner ideligen konstruerar under ett muntligt utbyte (Watts enligt Clyne, Norrby, Warren, 2009: 25).

Den teoretiska forskning som nämnts hittills ger oss en bättre förståelse för hur språket, specifikt tilltal, kan påverkas av vår kulturella och sociala omgivning. Denna information kommer att användas i följande kapitel i analysen av det svenska tilltalssystemet.

3. Tilltal i Sverige

3.1. Traditionellt tilltalsystem

Före 1960-talet kännetecknades det svenska tilltalsystemet av en hög grad av formalitet. Det betyder att valet mellan olika tilltalsformer var starkt beroende av relevanta sociala normer för interaktion (Norrby et al, 2015: 123). Det traditionella svenska tilltalsystemet bestod av flera tilltalsformer som genom sin funktion visade olika nivåer av förtrogenhet och status mellan samtalspartner (Clyne, Norrby, Warren, 2009: 7).

Till exempel användes andrapersonspronomenet *du* för att visa upp dimensionen av solidaritet, alltså att betona jämställdhet mellan samtalspartner. Som det står i SAG:s artikel (1999: 267), var det informella tilltalsord *du* i första hand reserverat för familjemedlemmar eller andra intima relationer, mellan studenter, inom arbetarrörelsen och på vissa arbetsplatser. Pronomen *du* kunde också användas på ett asymmetriskt sätt. Vuxna kunde tilltala barn med *du* men barn måste svara med titlar eller släktskapsbeteckning (Fremer, 2018: 38). Exempelvis var det inte ovanligt att barn undvek användningen av pronomen och istället tilltalade sina föräldrar i tredje person med ord som uttrycker släktskapsförhållande (*Vill mamma ha kaffe?*). Barn förväntades också, som ett tecken på hövlighet, tilltala äldre personer genom tredje person, närmare bestämt genom att använda kombinationen av adressens förnamn med antingen *tant* eller *farbror* (*Vill tant Anna/farbror Sven ha kaffe?*) (Clyne, Norrby, Warren, 2009: 8).

Kombinationen av titel och efternamn ansågs vara det mest korrekta sättet att tilltala en person som man känner till namn och yrke men inte är närmare bekant med (Thorell, 1982: 87). En av anledningarna till detta var faktiskt bristen på ett neutralt formellt pronomen i det svenska språket för att tilltala en främling, som orsakade en stor mängd osäkerhet med tilltalanvändning (Clyne, Norrby, Warren, 2009: 8). Ett annat sätt man skulle kunna uppväga avsaknaden av ett neutralt formellt pronomen är genom att helt undvika direkt adress och istället använda en passiv meningskonstruktion (*Vad önskas?*) eller det obestämda pronomenet *man* (Norrby et al, 2015: 124).

Undvikandet av direkt tilltal kan också kopplas till det faktum att många talare fäste en negativ klang till det formella tilltalspronomenet *ni*, främst på grund av dess asymmetriska användning genom historien (Clyne, Norrby, Warren, 2009: 8). Till exempel en person med lägre social status eller som saknar titel kunde tilltalas av *ni* men de var tvungna att svara med samtalspartnerns titel. Med tiden tenderade människor att undvika användningen av *ni* för att inte förolämpa den andra talaren (Norrby et al, 2015: 124).

3.2. Du-reformen

Det här kapitlet behandlar övergången från det traditionella svenska tilltalssystemet, som börjar med försöket att återinföra pronomenet *ni* som en formell tilltalsform och slutar med du-reformen, som medförde det tilltalssystem som används i dagens Sverige.

De komplicerade reglerna för tilltalsanvändning och avsaknaden av ett formellt tilltalspronomen, samt strävan efter mer social jämlikhet, föranledde förändringen av det svenska tilltalssystemet. För det första försökte man befria tilltalsordet *ni* från dess dåliga rykte och få det att användas som en hövlig tilltalsform. Denna mer än hundraårig kamp kallas ofta *ni-reformen* och dess främsta förespråkare var Erik Wellander, en välkänd språkvårdare i början av 1900-talet (Clyne, Norrby, Warren, 2009: 22). Trots ansträngningarna misslyckades reformen i slutändan. Enligt Paulston var den främsta orsaken till misslyckandet att det helt enkelt kom för sent. För att förtydliga, många vanliga medborgare använde redan pronomenet *du* i umgänge och kände inget behov av ett annat tilltalspronomen (Norrby, Nilsson, Nyblom, 2007: 8). Detta språkskifte förstärktes också av den jämlikhetsideologi som var förhärskande i efterkrigstidens Sverige (Norrby et al, 2015: 124).

Under stora delar av 1900-talet hade Sverige en vänsterregering ledd av Sveriges Socialdemokratiska Arbetarpartiet (Clark Carey och Carey, 1969: 462). Detta parti ansvarade för upprättandet av begreppet *Folkhemmet* och skapandet av välfärdsstatens politik under 1930-talet. Ett av huvudmålen var att säkerställa solidaritet, social trygghet och avskaffande av klassamhället. 1950- och 60-talen markerade den svenska välfärdsmodellens ”guldålder” (Carlson, Hatti, 2016: 218). Det var vid den här tiden som det relevanta sociala klimatet började påverka vardagsspråket, vilket också gjorde det mer jämställt (Lundberg, 2014).

Som det tidigare sagts användes tilltalspronomenet *ni* allt mindre ofta i vardagliga interaktioner eftersom det framhävde ett asymmetriskt förhållande mellan samtalspartner. Detta gjorde att tilltalspronomenet *du* blev den huvudsakliga tilltalsformen i nästan vilken social interaktion som helst. Detta var också fallet i interaktioner mellan arbetskamrater på arbetsplatsen, där det blev acceptabelt att tilltala alla med *du* oavsett deras position. Denna snabba spridning av tilltalspronomenet *du* i sociala interaktioner kallas *du-reformen* (Norrby, Nilsson, Nyblom, 2007: 8). Reformen är främst kopplad till Bror Rexed, som 1967 blev chef för Socialstyrelsen. I sitt välkomsttal uttryckte han sin avsikt att använda det informella pronomenet *du* när han pratar med medarbetare i motsats till den traditionella användningen av yrkestitlar och det formella pronomenet *ni* och uppmanade andra att göra detsamma (Lundberg, 2014).

I slutet av 1970-talet accepterades tilltalspronomenet *du* som den huvudsakliga tilltalsformen för alla talare. Men vissa forskare på 1980-talet hävdade att pronomenet *ni* inte helt har gått ur bruk. Till exempel noterade de att *ni* fortfarande användes i servicemöten för att uttrycka hövlighet mot främst äldre kunder (Norrby et al, 2015: 124). På samma sätt visade vissa forskningsresultat att yngre människor fortfarande hade en tendens att använda *ni* som en hövlig tilltalsform för äldre, främst för att de inte delade samma negativa associationer som de äldre generationerna. Men efterföljande forskning som den som Norrby och Håkansson gjorde 2004 avsåg båda dessa påståenden (Norrby, Nilsson, Nyblom, 2007: 9).

3.3. Dagens tilltalsystem

Du-reformen förändrade för alltid det svenska tilltalsystemet och användningen av informella tilltalsformulär är fortfarande utbredd idag. Svensktalande håller enhälligt med om att titlar och det formella pronomenet *ni* är ett minne blott och använder pronomenet *du* när de talar med varje person de kommer i kontakt med. Under de senaste decennierna har många forskare varit intresserade av hur tilltalsanvändningen förändrades efter reformen i sammanhanget med olika institutioner.

3.3.1. Tilltalsanvändning i institutioner

Clyne et al. (2009) jämförande analys av tilltalsanvändning på fyra olika språk (engelska, franska, tyska och svenska) innehöll avsnitt avsedda för tilltalsanvändning i skolor och universitet. I Sverige före du-reformen var användningen av titlar standardpraxis i båda. Resultaten av forskningen visade att i samtida interaktioner tilltalar studenter och lärare/professorer varandra med *du* eller med förnamn. Samma studie noterade att pronomenet *du* också är den huvudsakliga tilltalsformen på arbetsplatsen, som används både mellan medarbetare och mot överordnade.

Cornelia Ilie (2009) studerade användningen av tilltalsformulär i riksdagsdebatter. Det som är intressant med den här studien är att även om kommunikationen i Riksdagen är formell i sin struktur är det godtagbar för riksdagsledamöter att tilltala varandra med det informella pronomenet *du* (Fremer, 2018: 49). Förnamn är också tillåtna att användas i parlamentarisk diskurs. Ilie förklarar att ett sådant tilltalsmönster kan ha två distinkta effekter. Å ena sidan minskar det det institutionella avståndet mellan riksdagsledamöter, särskilt när man vänder sig till en medlem av samma parti. Å andra sidan kan valet av en specifik tilltalsform ha en strategisk roll i ens tal. Detta visar sig vanligtvis i form av växling mellan tilltal med andra

person singular (*du*) och andra person plural (*ni*). Till exempel om en riksdagsledamot riktar in sig på en politisk motståndare med tilltalspronomenet *du* kan motståndaren välja att använda en annan tilltalsform som *ni* eller till och med personens fullständiga namn. Denna icke-ömsesidighet används för att visa åtskiljande och oenighet med oppositionens uttalande. Det enda fallet där riksdagsledamöter måste följa en strikt tilltalsregel är när de vänder sig till Riksdags talman eller vice-talman. I denna situation är det obligatoriskt att använda könsspecifika titlar (*Herr/Fru*) tillsammans med den formella titeln *talman* (Ilie, 2009: 899).

4. Skillnader mellan det svenska tilltalssystemet i Sverige och Finland

Svenska är inte ett homogent språk och man får inte glömma de möjliga regionala skillnaderna i språkbruket. Man får inte heller glömma att svenska inte bara talas i Sverige. Till exempel, på grund av historiska och geografiska omständigheter, har svenskan ett anständigt antal modersmålstalare i Finland (Norrby et al, 2015: 122).

Innan det blev en självständig stat var Finland under svenskt styre i nästan 700 år. Även om Sverige förlorade Finland till Ryssland 1809 förblev svenska byråkratins språk. Idag är finska huvudspråket i Finland men svenska är också erkänt som officiellt språk. Den svensktalande minoriteten lever främst i södra och västra kustområdena och på Åland i Östersjön (Engman, 1995: 179, 200). Finlandssvenskan var starkt influerad av det finska språket i både ordförråd och pragmatik och det kan generellt beskrivas som mer formell än svenska som talas i Sverige. Svensktalande i Sverige tycker ofta att det finlandssvenska ordförrådet är smått ålderdomligt (Clyne, Norrby, Warren, 2009: 133). Denna egenskap kan även tillämpas när man jämför de två tilltalssystemen.

Precis som i Sverige upplevde även Finland en samhällsförändring under 1970-talet som ledde till en utbredd användning av pronomenet *du* mellan svensktalande samtalspartner. Men till skillnad från svensksvenska hade *du*-reformen inte samma effekt på finlandssvenskan. Detta innebar att även om *du* var den primära tilltalsformen i sociala interaktioner, var det fortfarande viktigt i vissa situationer att använda det formella tilltalspronomenet *ni* (Norrby, Nilsson, Nyblom, 2007: 9, 10).

Detta ämne utforskades i Clynes et al. (2009: 132) studie där de jämförde svenska tilltalsmönster i Göteborg (Sverige) och Vaasa (Finland). Forskningen visade en förvånansvärt stor skillnad mellan de två språkvarianterna. På frågan om att definiera en tröskelålder för pronomenet *ni*, svarade de flesta av deltagarna från Göteborg att det inte finns någon och hävdade att pronomenet *du* är universellt. De som gav en tröskelålder valde i genomsnitt 70,2 år. I jämförelse valde deltagarna från Vaasa en betydligt lägre ålder, i genomsnitt 59 år. Men ålder är inte den enda faktorn som avgör tilltalsbeteendet för deltagare i Vaasa. Status spelar fortfarande en roll vid valet av lämplig tilltalsform. Detta är uppenbart på arbetsplatsen där anställda har för vana att nia sina överordnade och kunder. Ett sådant tilltalsmönster har inte använts i Sverige på ganska länge.

Norrby et al. (2015) gjorde en liknande studie med fokus på skillnaden i svensksvenska och finlandssvenska tilltalsmönster i samband med interaktioner mellan läkare och patienter.

Liksom den tidigare studien visar även detta forskningsresultat att det svensksvenska tilltalsmönstret tenderar att vara mer informellt med pronomenet *du* och förnamn som de mest använda tilltalsformerna. Däremot uppvisar den finlandssvenska varianten en högre grad av formalitet och social distans mellan samtalspartner. Det är vanligare att använda pronomenet *ni* eller det opersonliga pronomenet *man*, och att helt undvika direkt tilltal.

5. Slutsats

Mänskligt språk är benäget att förändras och detta korrelerar ofta med förändringar i sociala normer och hierarkier. Även till synes mindre viktiga delar av språket som tilltal är inte undantagna från gradvis omvandling. Syftet med denna uppsats var att visa hur specifika sociala händelser, som du-reformen i Sverige, kan orsaka en heltäckande förändring av tilltalsanvändningen. Eftersom det är så nära kopplat till social interaktion har tilltal ofta varit ett diskussionsämne inom områden som lingvistisk antropologi och sociolingvistik. Ur deras perspektiv är språk, eller specifikt tilltal i detta fall, ett verktyg som har förmågan att forma sociala strukturer och implementera önskade ideologier.

1960-talet markerade höjdpunkten av folkhemmet och välfärdspolitiken som strävade efter ett klasslöst samhälle. Följaktligen medförde du-reformen en informalisering av vardaglig tilltalsanvändning och flyttade från traditionella titlar och V-pronomenet *ni* till T-pronomenet *du*. I dagens Sverige anses *du* vara den huvudsakliga tilltalsformen för alla samtalspartner. Efterföljande forskning visar också att det är acceptabelt att använda *du* i en institutionell miljö, från skolor och universitet till arbetsplatser. Men man måste fortfarande se upp för regionala skillnader som den mellan svensksvenska och finlandssvenska. Forskningar har visat att även om systemet inte är så strikt som för 60 år sedan, använder svensktalande i Finland fortfarande det formella pronomenet *ni* på institutioner eller när de tilltalar främlingar.

Källförteckning:

- Braun, F. (1988). Terms of Address. Problems of patterns and usage in various languages and cultures. Mouton de Gruyter, Berlin.
- Brown, P. och Levinson, S. C. (1987). Politeness: Some universals in language usage. Cambridge University Press.
- Brown, P. (2015). Politeness and Language. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2(18): 326 – 330.
- Carlson, B.; Hatti, N. (2016). The Swedish Welfare State Model: A Brief Overview. *Social Science Spectrum*, 2(4): 216 – 229.
- Clark Carey, J. P.; Carey, A. G. (1969). Swedish Politics in the Late Nineteen-Sixties: Dynamic Stability. *Political Science Quarterly*, 84(3), 461 – 485.
- Clyne, M.; Norrby, C.; Warren, J. (2009). Language and Human Relations. Styles of Address in Contemporary Language. Cambridge University Press.
- Duranti, A. (2009). Linguistic Anthropology: History, Ideas and Issues. *Linguistic Anthropology: A reader*. Blackwell Publishing Ltd.
- Engman, M. (1995). Finns and Swedes in Finland. /U: Tägli, Sven. *Ethnicity and Nation Building in the New Nordic*, Southern Illinois University Press. 179 – 216.
- Fremer, M. (2018). Tilltal i reklamfilm: Du-reformen i ett historiskt perspektiv. *Nordica Helsingiensia*. Unigrafia. Helsingfors. 10 – 241.
- Ilie, C. (2009). Strategic uses of parliamentary forms of address: The case of the U.K. Parliament and the Swedish Riksdag. *Journal of Pragmatics*, 42: 885 – 911.
- Lundberg, A. (2014). Du-reformen. Haunted by Shadows of the Future: ARTEFACTS.
- Norrby, C.; Nilsson, J.; Nyblom, H. (2007). Tilltalande tilltal? Om tilltalsskick i Finland och Sverige. *Språk & stil*. NF 17. 5 – 29.
- Norrby, C.; Håkansson, G. (2010). Hur det började – sociolingvistikens vetenskapliga grund. *Introduktion till sociolingvistik*. Stockholm. Norstedts. 11 – 47.
- Norrby, C.; Wide, C.; Lindström, J.; Nilsson, J. (2015). Interpersonal relationships in medical consultations: Comparing Sweden Swedish and Finland Swedish address practices. *Journal of Pragmatics*, 84: 121 – 138.

SAG. (1999). Pronomen. *Svensk Akademiens grammatik*. Norstedts Ordbok i distribution, Stockholm. 235 – 476.

Shahrokhi, M.; Shirani Bidabadi, F. (2013). An Overview of Politeness Theories: Current Status, Future Orientations. *American Journal of Linguistics*, 2(2): 17 – 27.

Sigurd, B.; Håkansson, G. (2007). Sociolingvistik: språket, människan och samhället. *Språk, språkinläring och språkforskning*. Författarna och Studentlitteratur. 23 – 36; 163 – 183.

Thorell, O. (1982). Pronomen. *Svensk grammatik*. Norstedts Tyckeri. Stockholm. 75 – 96.

Woolard, K. A. (2020). Language Ideology. *The International Encyclopedia of Linguistic Anthropology*. 1 – 21.

Sažetak

Švedski sustav oslovljavanja – povijesni pregled

Jedna je od karakteristika ljudskog jezika da se mijenja i prilagođava u skladu s relevantnom kulturnom i društvenom klimom. Jedan od načina na koji su se proučavale jezične promjene bilo je ispitivanjem kako stav ljudi o društvenoj hijerarhiji, statusu i pravilima ponašanja utječe na njihovo korištenje određenih oblika oslovljavanja. Neki jezici, poput švedskog, prošli su kroz prilično radikalne promjene u svom sustavu oslovljavanja. Pod utjecajem egalitarističke politike 1960-ih godina, švedski sustav oslovljavanja prešao je sa strogog korištenja titula na upotrebu neformalnih oblika kao što su imena i osobna zamjenica *ti (du)* u svrhu uklanjanja klasnih razlika. Posljedice takozvane *du*-reforme i dalje su vidljive u suvremenom švedskom jeziku.

Abstract

Swedish address system – a historic overview

A characteristic of human language is that it changes and adapts in accordance with the relevant cultural and social climate. One of the ways in which language change was studied was by examining how people's attitude on social hierarchy, status and rules of conduct affected their use of certain address forms. Some languages, such as Swedish, went through quite a radical change in their address system. Influenced by egalitarian policies of the 1960s, the Swedish address system transitioned from the rigid use of titles to the use of informal address forms such as first names and the second person pronoun *you (du)* as a way to eliminate class distinction. The results of the so-called *du*-reform are still evident in modern-day Swedish.